

RAHMAN SÜRESİ 7-9. AYETLER ÇERÇEVESİNDE KOZMİK DENGE

Şemsettin IŞIK*

Özet

Yüce Allah, bütün varlıkları birbiriyle ilişkili bir şekilde çok hassas bir denge üzerine yaratmış ve yürürlüğe koymuş olduğu kozmik dengenin önemini belirterek, bozulmaması için azami derecede gayret gösterilmesini istemiştir. Aksi durumda, varlıkların birisinde meydana gelen bir bozulmanın, adeta bir makineyi meydana getiren parçaların her hangi birisindeki bir arızanın bütün sistemi etkilediği gibi o zincirin halkalarını oluşturan varlıklar demetinde de aksamalar meydana getirebileceğine işaret edilmiştir. Bu durum çeşitli ayetlerde ve genel bir ifade ile de Rahman sûresinin 7-9. ayetlerinde beyan edilmiştir. Bu beyana aldırış edilmemesi hâlinde ise, hüsrana uğramanın kaçınılmaz olduğu haber verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kozmik denge, Mizan, Vezin, Ölçü -Tartı

COSMIC BALANCE WITHIN THE FRAMEWORK OF SURA OF RAHMAN, VERSES (7-9)

Abstract

Allah (The God) has created all the existences in an interrelated way, on the very delicate balance and Allah has indicated the importance of the cosmic balance that he has set up, Allah has wanted us to show the maximum degree of effort not to transgress. Otherwise, the occurrence of deterioration in one of the existences is almost like a breakdown that occurs in any gear of a machine. Likewise, the breakdown that occurs affects the bunch of the existences that make up the rings of chain. The disruptions which can occur have been declared as a general expression of various verses and as an abstract of Sura of Rahman, verses (7-9). If we ignore this declaration, it has been noticed that frustration is inevitable.

Keywords: Cosmic balance, Balance, Scales, Measuring-weighing

---

* Dr. Ankara Gölbaşı Ş.S.K. Anadolu İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmeni. (semsettinisik@gmail.com).

Giriş

Yüce Allah, rahmeti gereği dünya ve ahiret hayatına taalluk eden hususlara dair uyarı ve hidayet rehberi olarak Kur'an-ı Kerim'i göndermiş ve onunla insanoğluna lehine ve aleyhine sonuçlanabilecek çeşitli gelişme ve durumlara karşı ikazlarda bulunmuştur. Bunlar arasında Allah-âlem arasındaki ilişkiye, ondaki hassas nizam ve ahenge de yer verilip dikkat çekilmiş ve bunun korunmasının gereğine vurgu yapılmıştır. Yapılan uyarıya aldırış etmeyip, tesis edilen ilahî dengeyi bozmaya kalkışılmanın da hüsrarla sonuçlanacağı açık bir şekilde belirtilmiştir.

Bu durum, aşağıda belirtildiği gibi çeşitli ayetlerde mücmel olarak ele alınmış; konuyla ilgili ayrıntılar da *“eğer bilmiyorsanız bilenlerden sorun”*¹ düsturu gereğince, ilgili bilim dalları ve adamlarına bırakılmıştır.

Rahman sûresinde ise kâinatta yer alan varlıklar ve ondaki ilahî ölçü, genel hatlarıyla topluca bir kez daha idraklere sunulmuştur. Biz de bu sûrenin ayetleri arasında yer alan kozmik dengenin tesisinde yer alan ilahî gücün tecellisine ve hüsrana maruz kalmamak için yapılan uyarılara dikkat etmenin gereğine birkaç başlık altında temas etmek istiyoruz.

A- Genel Olarak Kur'an-ı Kerim'de Kozmik Denge ve Ona Dikkat Çekilmesi

Yüce Allah, kâinatta (evrende) görünen görünmeyen, canlı cansız, bilinen bilinmeyen ne varsa, hepsini bir düzen içinde yaratmış; yaratıklarını sonsuz güç ve kudretiyle terbiye ederek gözetip korumuştur.

Bu husus, Kur'an-ı Kerim'in çeşitli ayetlerinde ilahî iradenin işleyişinin bir eseri² ve vahdaniyetinin bir göstergesi olduğu belirtilmiştir.³ Bunun akabinde ilahî kanunun işleyişindeki hassas nizama ve varlıklar aralarındaki insicama dair vurgular yapılmıştır.⁴ Böylece hiçbir şeyin Allah'ın hâkimiyetinin dışında kalmadığına⁵ ve onun gerçek anlamda bir Rab olarak yaratıklarıyla sıkı bir ilişki içinde olduğuna dair açıklamalara⁶ yer verilmiştir. Haliyle bu hususlara muhtelif ayetlerde temas edildiği gibi Rahman sûresinde de dünya ile birebir ilişkisi olan ay ve güneşin bir hesap çerçevesinde işleyişini sürdürdüğünden bahsedilmiş; akabinde gökyüzü ve ondaki kozmik dengeye ve yeryüzündeki tezahürlerine devam edilmiştir.⁷

Bu sadetten olarak ilahi irade gereği yeryüzü ve gökyüzü birbirinden

---

¹ Enbiya: 21/7.

² Yasin: 36/82.

³ Enbiya: 21/21.

⁴ Mülk: 67/3.

⁵ Âli İmran: 3/189.

⁶ Sebe': 34/1-2.

⁷ Rahman: 55/5-12.

ayrılmış⁸ ve aralarında hiçbir olumsuzluğa mahal bırakmadan⁹ her hususta birbirleriyle tam bir uyum oluşturmak üzere “*isteyerek bir araya geldik*”¹⁰ şeklindeki beyan ile büyük bir ahenk ortaya konulmuştur. Böylece evrendeki her şey, Yüce Allah’ın kevnî yasalarına uygun olarak şekillenmiştir.

Bu sayede varlıklar âleminde bize göre çok küçük bir yer işgal eden dünya gezegeni, güneşten almış olduğu ısının¹¹ atmosferin her yerinde aynı derecede olmaması için belirli bir hız dâhilinde dönüp,¹² gece gündüzü meydana getirmiş¹³ ve ekliptik sistemine (dünyanın güneşin etrafında dönerken gök küre üzerinde çizdiği yörüngeye) göre belirli bir açıda eğik olan ekseninden dolayı dengeli bir şekilde ısınmıştır.¹⁴ Bunula birlikte ozon tabakası ile dünya atmosferi zararlı ışıklardan adeta bir tavan gibi korunmuş,¹⁵ yağmur ve buharlaşma belirli bir oranda deveran etmiştir.¹⁶ Bu arada magmanın şiddetli sarsıntularından korunması için dağlar ağırlık olarak yerkabuğuna konulmuş,¹⁷ rüzgârlar aşılamaçısı olarak gönderilmiş,¹⁸ yağın yağmurlarla toprak faal hâle getirmiş¹⁹ ve her şey bir ölçüye göre yaratılmıştır.²⁰ Böylece Allah, “*yeryüzünü canlılar için yaramıştır*”²¹ ayetinde de haber verildiği gibi dünya gezegeni yaşanabilir bir hâl almıştır.

Bütün bu olup biten kevnî olaylar,²² her hâl ve durumda Allah’ı zikredenler, yerin ve göklerin yaradılışı hakkında düşünenler²³ için kozmik denge ve onu koruma konusunda birer uyarı olmuştur.²⁴

1- Kozmik Dengeyi İfade Eden Kelimeler

Kur’an-ı Kerim’de doğrudan veya dolaylı olarak kozmik dengeden bahseden ifadelere rastlamak mümkündür. Mizan, kadr, adl ve qıst da bunlardandır.

⁸ Enbiya: 21/30.

⁹ Mülk: 67/3.

¹⁰ Fussilet: 41/11.

¹¹ Nuh: 71/16.

¹² Neml: 27/88.

¹³ Bakara: 2/164.

¹⁴ Hac: 22/18; A’raf: 7/54; İbrahim: 14/33; Yasin: 36/40; Zümer: 39/5.

¹⁵ Enbiya: 21/32.

¹⁶ Mü’minûn: 23/18.

¹⁷ Nahl: 16/15.

¹⁸ Hicr: 15/22.

¹⁹ Nahl: 16/65.

²⁰ Kamer: 54/49.

²¹ Rahman: 55/10.

²² Bakara: 2/164.

²³ Âli İmran: 3/191.

²⁴ Burada hemen şunu belirtelim ki, Kur’an-ı Kerim son ilahî mesaj olduğu için onun her zemin ve zamandaki muhataplarına hitap eden mu’ciz bir yönü vardır. Bundan dolayı mikro âlemden makro âleme kadar pek çok alanda mesajın içinde yer alması, Allah’ın insanlara rahmetinin bir eseri olarak bilinmelidir.

Biz burada bağlam dışında kalan kullanım biçimlerinden sarf-ı nazar ederek, konumuzla ilgili olan “mizan, kadr, adl ve qıst” kelimelerine temas etmek istiyoruz.

a- Mizan

Mizan kelimesi, Kur'an-ı Kerim'de dokuz yerde tekil,²⁵ yedi yerde çoğul²⁶ olarak yer almıştır. Aynı kökten türetilen “mevzûn”²⁷ kelimesi dikkate alınmazsa, bunlardan sadece üç tanesinde kozmik dengeye işaret addedilebilir.²⁸

“Ve-ze-ne” fiilinin ism-i alet ve masdarı olarak da kullanılan “mizan” kelimesi,²⁹ bir şeyin ağırlığının bilinmesi için doğru tartılması, insanın her türlü söz ve davranışında ölçülü olmaya dikkat etmesi ve her şeyi Allah'ın bir ölçüye göre yaratması³⁰ gibi anlamlara gelmektedir. Durum böyle olmasına rağmen, söz konusu kökten türeyen kelimelerin hemen tamamına yakını Kur'an-ı Kerim'de adalet anlamında kullanılmış olduğu için birçok müfessir, tabîî dengeden bahseden bu kavrama alış verişte adil olma anlamı vermekten kaçınmamıştır.³¹

Genel olarak mizan kelimesine verilen anlamlara bakıldığında, neredeyse tamamına yakınında bir “denge” unsurundan söz edilmiştir. Bu da onun denge, adalet ve eşit ölçüler gibi anlamlara geldiğini ortaya koymaktadır.

b- Kadr

Kadr kelimesi ve müştakları (türevleri), Kur'an-ı Kerim'de farklı mânâlarda kullanılmıştır.

²⁵ En'am: 6/152; A'raf: 7/85; Hûd: 11/84-85; Şûrâ: 42/17; Rahman: 55/7-9; Hadîd: 57/25.

²⁶ A'raf: 7/8-9; Enbiyâ: 21/47; Mü'minûn: 23/102-103; Kâria: 101/6-8.

²⁷ Hicr: 15/19.

²⁸ Rahman: 55/7-9.

²⁹ Yazır, Muhammed Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, Azim Yayıncılık, İstanbul (Tarihsiz), c.7, s. 366.

³⁰ el-İsfehanî, Huseyn b. Muhammed, *el-Müfredat fî Garîbi'l-Kur'an*, (Tah. ve Dabt: Muhammed Halîl Aytanî), Daru'l-Ma'rife, Beyrut 1998, s. 537.

³¹ Bkz. et-Taberî, Muhammed b. Cerîr, *Câmiu'l-Beyân an Te'vili' Âyi'l-Kur'ân*, Daru'l-Fikr, Beyrut H. 1405, c. 27, s. 188-119; er-Razî, Fahreddin, *et-Tefsîru'l-Kebîr (Mefatihü'l-Gayb)*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Tahran 1978, c. 29, s. 90-92; el-Kurtubî, Muhammed b. Ahmed, *el-Camiu li Ahkami'l-Kur'an*, Daru İhyai Turasi'l-Arabî, Beyrut 1966, c. 17, s. 54; Alûsî, Şihabuddin Mahmud, *Ruhu'l-Meânî fî Tefsîri'l-Kur'ani'l-Azîm ve's-Seb'i'l-Mesanî*, Daru İhyai Turasi'l-Arabî, Beyrut (Tarihsiz), c. 14, s. 101; Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, c. 7, s. 367; Vehbi, Mehmed, *Büyük Kur'an Tefsiri (Hulasâtü'l-Beyan fî Tefsîri'l-Kur'an)*, Üçdal Neşriyat, İstanbul 1969, c. 14, 5694; Hicazî, Muhammed Mahmud, *Furkan Tefsiri*, (Ter: Mehmet Keskin), İlim Yayınları, İstanbul (Tarihsiz), c. 6, s. 101-102; Mevdudî, Ebu'l-A'lâ, *Tefhîmü'l-Kur'an*, (Ter: Ahmed Asrar), Bengisu Yayınları, İstanbul 1997, c. 6, s. 215.

“Ka-de-ra” fiilinin mastarı olan “kadr” kelimesi ölçme, takdir edip tayin etme gibi anlama gelmekle birlikte,³² kavram olarak da Allah’ın bütün nesne ve olayları ezeli ilmiyle bilip belirlemesi anlamına gelmektedir.³³

Yüce Allah, Kur’an-ı Kerim’de varlıkları bir ölçüye göre yarattığını ve onlar üzerinde tayin, takdir ve tahdit gibi tasarruflarda bulunarak kozmik bir denge oluşturduğuna dikkat çekmektedir. Genel hatlarıyla ayetlerde bu husus, Allah’ın yeri göğü yarattığı ve yakın semayı kandillerle donatarak bozulmadan koruduğu,³⁴ hesabın bilinebilmesi için aya ve güneşe menziller tayin ettiği,³⁵ bir ölçüye göre gökten su indirdiği,³⁶ bunu vadilerde sel olarak akıttığı³⁷ ve yeryüzünde onu tuttuğu,³⁸ oradan kaynaklar fışkırttığı,³⁹ her şeyin hazinesinin yanında olduğu⁴⁰ ve belli bir ölçüye göre rızık verdiği,⁴¹ her şeyin katında bir ölçüye göre olduğu⁴² ve her şeye bir ölçü koyup,⁴³ ona göre yarattığı,⁴⁴ her şeye bir denge ve düzen verdiği⁴⁵ ve emrinin mutlaka yerine getirilmiş olduğu⁴⁶ şeklinde beyan edilmektedir.

c- Qıst ve Adl

Kur’an-ı Kerim’de, yer yer eş anlamlı kelimelere rastlanmaktadır. Buradan hareketle “qıst ve adl” kelimelerinin, bazı hususlarda kozmik dengeden bahseden diğer kelimelerle bir kesişim kümesi oluşturduğunu söylemek de mümkündür.

Söz gelişi adalet kelimesi, Kur’an-ı Kerim ve hadislerde genellikle düzen, denge, denklik, eşitlik, gerçeğe uygun hüküm verme, doğru yolu izleme, takvaya yönelme, dürüstlük, tarafsızlık gibi mânâlarda kullanılmıştır. Qıst kelimesi de yer yer adalet kelimesinin eş anlamlısı olarak yer almıştır. Bununla birlikte adalet, daha soyut bir kavram olarak kullanılırken, qıst daha ziyade uygulamalardaki hakkaniyette ön plana çıkmıştır. Bundan dolayı İslâm düşünürleri, kâinatın her alanında var olduğunu kabul ettikleri ve zaman zaman adl (adalet) kavramı ile de ifade ettikleri mükemmel nizamı, gerek bir bireyin ahlâkî kişiliğinde, gerekse tabiatı gereği medenî varlık sayılan insanların birbirleri arasındaki münasebetinde,

³² Bkz. ez-Zeyyât, Ahmed Hasan ve Ark., *el-Mu’cemu’l-Vesut*, Çağrı Yay., (Tarihsiz, Yersiz), s.718.

³³ Yavuz, Yusuf Şevki, *Kader* maddesi, T.D.V. İslâm Ansiklopedisi, İstanbul, 2001, c. 24, s. 58.

³⁴ Fussilet: 41/12.

³⁵ Yunus: 10/5; Yasin: 36/39.

³⁶ Zuhruf: 43/11.

³⁷ Ra’d: 13/17.

³⁸ Mu’minun: 23/18.

³⁹ Kamer: 54/12.

⁴⁰ Hicr: 15/21.

⁴¹ Şûrâ: 42/27.

⁴² Ra’d: 13/8.

⁴³ Talak: 65/3.

⁴⁴ Kamer: 54/49.

⁴⁵ Furkan: 25/2.

⁴⁶ Ahzab: 33/38.

yani toplumsal ve siyasal hayatta bulunması zorunlu bir ilke olarak görmüşlerdir.⁴⁷

Kur'an-ı Kerim'de yer alan "adl ve qıst" kelimelerini, yukarıda da ifade edildiği gibi içinde yer aldıkları ayetlerin bağlamları itibariyle genel olarak kozmik, özel olarak da sosyal ve ekonomik dengeye hamletmek kabil-i mümkün görünmektedir.⁴⁸

2- Kozmik Denge ve Ona Dikkat Çekilmesi

Evrendeki her şey, Allah tarafından belli bir ölçüye göre yaratılmıştır.⁴⁹ Bundan dolayı kozmik sistemde kaosa yer bırakılmamış ve işleyiş mükemmel bir sisteme göre dizayn edilmiştir. Bu sayede, onda yer alan canlı ve cansız her türlü varlığın programında hiçbir sapma olmaksızın, Allah tarafından takdir edildiği şekilde tayin edilen görev deruhte edilme yoluna gidilmiştir. Bu da Allah'ın kurduğu bu sistemde, evrendeki bütün varlıklar için geçerli olan adalet ve denge yasasına göre işlemektedir.

Bu husus, Kur'an-ı Kerim'de "*O Allah ki, birbiri ile ahenktar yedi göğü yaratmıştır. Rahman'ın yaratmasında hiçbir uygunsuzluk göremezsin. Gözünü çevir de bir bak, her hangi bir uyumsuzluk görebiliyor musun? Sonra gözünü tekrar tekrar çevir bak. Göz aciz ve bitkin olarak sana dönecektir.*"⁵⁰ "*O, her şeyi yaratıp düzene koyan ve hedefini gösterendir*"⁵¹ şeklinde açıkça beyan edilmiştir.

Bununla beraber eğer varlıklar arasında cereyan eden bu düzenin işleyişine bir şekilde ket vurmaya kalkışırsanız, bozulmasına sebep olduğunuz tabii denge huzursuzluğunuza ve perişan olmanıza sebep olur diye uyarılar yapılmıştır. İşte bu hususa genelde uhrevî özelde dünyevî olmak üzere şu ayetler açıkça temas etmektedir:

*"İnsanların bizzat kendi yaptıkları yüzünden karada ve denizde düzen bozuldu. Sonunda Allah (tuttukları kötü yoldan) dönmeleri için yaptıklarının bir kısmının cezasını bu dünyada onlara tattırdı."*⁵²

*"Allah göğü yükseltti ve (evrene) mizanı (tabii dengeyi) koydu. Sakın mizanı (tabii dengeyi) bozmayın."*⁵³

Görüldüğü üzere, yukarıda zikredilen ayetler ve benzerlerinde, varlıklar arasında yer alan kozmik dengeden ve onun korunmasından bahsedilmektedir. Aksi bir tavır sergilenmesi hâlinde, yeryüzünü çekip çevirmek ve kendisine

⁴⁷ Bkz. Karaman, H., Çağrı, M., Dönmez, İ. K., Gümüş, S., *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, DİB Yay., Ankara 2007, c.3, s. 433.

⁴⁸ Âli İmran: 3/18, 21; Maide: 6/8, 42, 152; Hud: 11/85; Nahl: 16/90.

⁴⁹ Ra'd: 13/8.

⁵⁰ Mülk: 67/3-4.

⁵¹ A'lâ: 87/2-3.

⁵² Rûm: 30/41.

⁵³ Rahman: 55/7-8.

verilen görevi yerine getirmek üzere gönderilen insanoğluna bunun çok pahalıya mâl olacağı açık bir şekilde haber verilmektedir.

B- Özel Olarak Rahman Sûresi 7-9. Ayetlerde Kozmik Denge ve Koruma Uyarısı

Kur'an-ı Kerim, muhtevasında bir takım ilmî hakikatlere yer vermek suretiyle insanları araştırmaya ve varlıklar âleminde sünnetullah (kanunlar)ın işleyiş biçimini keşfetmeye sevk etmiştir. Akabinde de kâinatta yer alan varlıklar arasındaki hassas dengeye ve onun korunmasına özen gösterilmesine vurgu yapmıştır.

Aynı durum, muhtasar olarak Rahman sûresinin 7-9. ayetlerinde de varlıkların duruş ve konumlarının denge kanunu çerçevesinde işlediği ve bunun bozulmaması gerektiği bildirilmiştir. Bu husustaki evrensel normlar hiç sayılarak, mevcut imkânlar ihtiras ve aç gözlülük gibi bir takım arzuların tatmin edilmesi için harcanılması durumunda, yaşanabilir durumda olan yeryüzünün yaşanamaz hâle gelebileceğine dikkat çekilmiştir. Nitekim bunun emareleri de beyan edildiği şekilde kozmik dengenin hasara uğraması ve ekolojik dengenin bozulması olarak geri dönmüştür.

1- Rahman Sûresi 7-9. Ayetlerde Kozmik Denge

Yukarıda belirtildiği gibi Kur'an-ı Kerim'in, çeşitli yerlerinde geçen "ve-ze-ne" kelimesi ve türevlerinde, Allah'ın kâinatı yaratıp yönetmesindeki ölçü ve ahenge temas etme yanında ölçü-tartı, hak ve hukuka dair hususlara da vurgu yapılmıştır. Neredeyse Rahman sûresi 7-9. ayetler dışındaki müştaklarının tamamı, kozmik denge dışında kalan anlamlar için kullanılmıştır.

Bundan dolayı Rahman sûresi 7-9. ayetlerde geçen "mizan" kelimesine birçok müfessir, ölçü tartıda gözetilmesi gereken adalet anlamı vermiş⁵⁴ ve peş peşe üç defa "mizan" kelimesinin yer almasından maksadın da mânâyı kuvvetlendirmek olduğunu söylemiştir.⁵⁵ Bazıları da "Allah göğü yükseltti ve (evrene) mizanı (tabii dengeyi) koydu" ayetinde, bütün eşya arasında geçerli olan denge kanununa; "sakın mizanı (tabii dengeyi) bozmayın" ayetinde, maddî ve manevî alanda haddi aşmamaya; "ölçüyü itina ile gözetin ve mizanı (tabii dengeyi) hasara uğratmayın" ayetinde de ölçünün tam tutulması gerektiğine işaret etmek için kullanılmış olduğuna dair izahlarda bulunmuştur.⁵⁶

---

⁵⁴ Bkz. et-Taberî, *Camîu'l-Beyan*, c. 27, s. 118-119; er-Razî, *et-Tefsîru'l-Kebîr*, c. 29, s. 90-92; el-Kurtubî, *el-Camîu li Ahkâmî'l-Kur'an*, c. 17, s. 54; Alûsî, *Ruhu'l-Meânî*, 14/101; Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, c. 7, s. 367; Vehbi, *Hulasâtü'l-Beyan*, c. 14, s. 5694; Hicazî, *Furkan Tefsiri*, c. 6, s. 101-102; Mevdudî, *Tefhîmü'l-Kur'an*, c. 6, s. 215.

⁵⁵ ez-Zemahşerî, Carullah Ebu'l-Kasım Mahmud b. Omer, *el-Keşşaf an Hakâiki Gavâmidî't-Tenzîl ve Uyûni'l-Ekavîl fi Vucûhi't-Te'vîl*, el-Matbaatu'l-Amiretü's-Şerîfeh, Mısır Hicri 1307, c. 2, s. 424.

⁵⁶ Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, c. 7, s. 367; er-Razî, *et-Tefsîru'l-Kebîr*, c. 29, s. 91.

Haliyle bazı müfessirler yaptıkları bu ayetlerle ilgili açıklamaların ağırlık merkezine, hayatın yaşanılır olabilmesi için dikkate alınması gereken sosyal ve hukukî hususlara yönelik açıklamaları oturtmayı mevcut şartlar çerçevesinde vazgeçilmez bir unsur olarak görmüştür.⁵⁷

Bazı müfessirler de bu ayetlerdeki “mizanı koydu” kısmına daha genel olarak bakıp yorumlar yapmıştır. Merhum Hamdi Yazır da bunlardan birisi olarak bu bağlamda şöyle bir yorum yapmıştır: “Mizan, semanın yüksekliği münasebetiyle ortaya çıkan bütün eşya arasındaki genel denge kanunudur ki, (pesenteur) yahut (gravitaion) denilen yer çekimi veya ağırlık kanunu bunun en açık görüntüsüdür. Bildiğimiz terazi, kantar ve çeki gibi tartı ölçüğü olan bütün mizanların esası da budur. Eskiler bunun yalnız yeryüzünde kullanıldığını zannediyor idiyeler de sema ve yerdeki bütün cisimler hakkında geçerli genel bir kanun olduğu ve astronomi ilmi bakımından hususi bir önemi bulunduğu artık anlaşılmıştır. Bununla beraber genel denge kanunu yalnız cansız, duygusuz ve fizikî olan çekim kanununa hasredilmeyip kimyevî ve ruhî münasebetleri dahi içine almak üzere adalet kanunu adıyla daha kapsamlı olarak izah edildiği takdirde, faydasının daha fazla olacağı âşikârdır. Bu, her şeyi eşya arasında layık ve münasip olduğu yer ve mertebeye koyma demektir. Kâdî Beydâvî mizanı, her var olan şeye hak ettiğini, her hak sahibine de hakkını vermek suretiyle âlemdeki işlerin düzenli ve doğru hareket etmesi diye tarif etmiştir.”⁵⁸

Tabiatıyla Rahman sûresi 7-9. ayetlerde yer alan “mîzân” kelimesi, her dönemin şartlarına uygun bir şekilde anlaşılıp gereği yerine getirilsin için Yüce Allah tarafından her şeyi kapsayacak bir şekilde kullanılmış olması muhtemeldir. Bundan dolayı objektif ve sübjektif manaların yanında, kozmolojik, ekolojik, sosyolojik ve ekonomik, kısaca evrende denge gerektiren bütün unsurları ifade edebilecek bir yapı kazanmıştır. Buna içinde yer aldığı ayetlerin siyak ve sibakı da el verir bir durum sergilemektedir.

2- Rahman Sûresi 7-9. Ayetlerde Kozmik Dengeyi Koruma Uyarısı

Varlıklar arası yürütülmekte olan tabii dengenin bozulmasının temelinde, verilen nimetlerin hoyratça tüketilmesi ve bir daha kullanılamaz hâle getirilmesi yatmaktadır. Hızla elimizden çıkıp gitmeye yüz tutmuş olan bu nimetler, tüketilemez bilinen güneş, hava, su ve rüzgâr enerjisi gibi tabii kaynaklardan; toprak, su ve tarım ürünleri gibi ölçülü bir şekilde kullanıldığında kendisini yenileyebilen kaynaklardan ve yeniden bir daha üretilmesi çok uzun zaman isteyen maden, petrol, doğal gaz gibi kaynaklardan oluşmaktadır. Dolayısıyla hepsi de sınırlı ve hepsi de belirli bir rezerve sahip bulunmaktadır.

Bu tür kaynakların hızla dengeleri alt üst eder bir vaziyet almasının temelinde, refah düzeyinin yükseltme gayretleri ve kontrolsüz bir şekilde

⁵⁷ Bkz. et-Taberî, *Camîu'l-Beyan*, c. 27, s. 118-119; er-Razî, *et-Tefsîru'l-Kebîr*, c. 29, s. 90-92; el-Kurtubî, *el-Camîu li Ahkâmî'l-Kur'an*, c. 17, s. 54; Alûsî, *Ruhu'l-Meânî*, 14/101; Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, c. 7, s. 367; Vehbi, *Hulasâtü'l-Beyan*, c. 14, s. 5694; Hicazî, *Furkan Tefsiri*, c. 6, s. 101-102; Mevdudî, *Tefhîmü'l-Kur'an*, c. 6, s. 215.

⁵⁸ Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, c. 7, s. 367.

tüketimin körüklenmesi yer almaktadır. Aslında şu âlemde kurulan kozmik denge, insan eliyle tahribat ve kirlenmeye maruz kalmadıkça, takdir edilen süre içinde durumunu muhafaza edebilecek bir donanıma sahip kılınmış bulunmaktadır.

Evrendeki bu hassas denge, sanayi devrimi ile birlikte eşyaya hâkim olma arzusuyla bozulmaya başlamış ve zamanla onu sorumsuzca kullanma arzusuna dönüşmüştür. Bunun sonucunda ise nükleer silah atıkları, nükleer enerji santral atıkları, endüstri atıkları, radyoaktif madde atıkları, kimyasal madde atıkları, biyolojik madde atıkları, ziraî mücadelede kullanılan ilaç atıkları ve hayvansal madde atıkları gibi birçok maddenin etrafa gelişi güzel atılması, varlıklar âlemindeki dengenin bozulma tehlikesiyle yüz yüze gelinmesine sebep olmuştur. Ne yazık ki, bunda da sanayileşmiş ülkeler başı çekmektedir.

Sözü edilen bu hususlar bilinmesine ve Yüce Allah'ın “sakın dengeyi bozmayın” uyarısına rağmen, çıkar hırsı ile her geçen gün insana sunulan bu nimetler manzumesinde mühim bir yer tutan kozmik denge sorumsuzca zedelenmekte ve aralarındaki ahenkle işleyen teavün kaybolup gitmektedir.

İşte bu durum, özellikle üzerinde yaşadığımız gezegende bütün kimyasal ve biyolojik dengeleri tehdit eder bir hâle ulaşmış bulunmaktadır. Söz gelişi küresel ısınma nedeni ile mevsimlerin tabii seyri bozulduğu için şiddetli kuraklıklar, ardı arkası kesilmeyen sel felaketleri ve fırtınalar meydana gelmeye başlamış ve ekolojik denge, her geçen gün daha da derin yaralar almaya yüz tutmuştur.

Her şeyin belirli bir ölçüye göre yer aldığı şu âlemde kozmik yapının bozulması, varlıkları ciddi bir şekilde etkilemektedir. Bunun en bariz örneklerinden birisini, şu olay açıkça gözler önüne sermektedir:

Amerika Birleşik Devletleri'nin Kaliforniya eyaletinde bulunan Şeffaf Göl (Clear Lake)'de yaşayan zararsız bir böceği ortadan kaldırmak için 1949-1952 yılları arasında suya sıkılan DDD. (DDT.'den daha az zararlı olan bir pestisit), önce sudaki kimyasal dengenin bozulmasına neden olmuş; akabinde DDD. oranı, besinlerini bu sudan alan planktonlarda (suda yaşayan ve çok yavaş hareket eden çok küçük bitki ve hayvan topluluğunda) milyonda 5,3'e, daha sonra bunlar ile beslenen ufak balıklarda milyonda 10'a, daha sonra da bu balıklar ile beslenen büyük balıklarda milyonda 1500'e yükselmiştir. Sonuçta gölün büyük balıklarının etinden beslenmek suretiyle bu gıda zincirinde yer alan bizdeki elmabaş kuşuna benzeyen Grebe kuşlarında milyonda 1600'e ulaşarak, yüksek konsantrasyondan zehirlenerek ölmelerine yol açmıştır.⁵⁹ Buna benzer, tabii dengeyi olumsuz yönde etkileyen pek çok olayı sunmak mümkündür.

Nitekim bu hassas dengenin koruması için Allah Resulü, Mekke ve Medine'nin belli bölgelerini harem (kutsal) ilan etmiş, bazı zararlılar hariç olmak üzere, buralardaki hayvanları avlamayı ve bitki örtüsüne zarar vermeyi

---

⁵⁹ Bkz. Tont, Sargun, “*Ekoloji ve Çevre Sorunları*”, Bilim ve Teknik Dergisi, Sayı: 326, Ocak, 1995, s. 70.

yasaklamıştır.⁶⁰ Zira Yüce Allah, bu âlemde hiçbir şeyi boş ve maksatsız yaratılmamış;⁶¹ tam aksine ölçülü ve birbirleriyle mütenasip bir şekilde var etmiştir. Yukarıdaki örnekte de olduğu gibi kozmik denge bozulacak olursa, bu durum zincirleme olarak pek çok varlığı etkilemeye devam edecektir.

Önemine binaen tabii dengeye ve onun bozulmasından doğabilecek olan kötü sonuçlara maruz kalmamak için kanaatimizce Rahman sûresi 7-9. ayetlerde dikkat çekilmekte ve bozulacak olan kozmik dengenin müsebbibinin de bizzat insanın kendisi olacağına işaret edilmektedir.

Aslında yeryüzüne halife olarak gönderilen insanın, var olan dengeye uygun medeniyetler kurup imar etmesi, onun yaratılış nedenleri arasında yer almaktadır. Bundan dolayı bu ve bunun gibi çeşitli ayetler yoluyla Yüce Allah, varlıklar âlemine koymuş bulunduğu hassas dengeye insanların dikkatlerini çekmiş ve saadetlerinin bozulmaması için buna özen göstermeleri gerektiğini ihtar etmiştir.

Bu durumun hilafına bilerek ya da bilmeyerek atılan her adım, insanın kendi felaketini hazırlaması anlamına gelmekte ve hüsrânını hazırlayan kötü hâlin, başlangıç komutunu oluşturmaktadır. Böyle kötü bir duruma düşmemek için ele aldığımız ayetlerde Yüce Allah, bizi şu şekilde uyarmaktadır:

*“Allah göğü yükseltti ve (evrene) mizanı (tabii dengeyi) koydu. Sakın mizanı (tabii dengeyi) bozmayın. Ölçüyü itina ile gözetin ve mizanı hasara uğratmayın.”*⁶²

Sonuç

Allah, kuluna problemsiz bir şekilde hayatını devam ettirebilmesi için çeşitli nimetler ve imkânlar bahşetmiştir. Bunları en ideal bir biçimde nasıl kullanması gerektiğini de adeta bir cihazın teknik kullanım kılavuzu gibi kitabında tek tek beyan etmiştir.

Yapılan bu uyarılara uymak, evrende kurulan dengenin yaşamasına ve insanın mutlu olmasına; aldırış etmemek ise, insan-âlem arasındaki münasebetlerin bozulup, özellikle insanın huzursuz olmasına zemin hazırladığı aşikârdır. Yüce Allah, böyle olumsuz bir duruma düşülmemesi için âleme koymuş olduğu mizana dikkat çekmiş ve bunu da sakın bozmayın diye “mîzân” ve “vezn” kelimelerinin içinde yer aldığı ayetler yoluyla çok yönlü olarak uyarıda bulunmuştur.

Kanaatimizce Rahman sûresi 7-9. ayetlerinde de sosyal ve kozmik dengelerin korunmasına dair uyarılar yapılmış ve bunlara aldırış edilmemesi hâlinde büyük tehlikelerin tezahür edebileceği hatırlatılmıştır.

---

⁶⁰ Bkz. Akdemir, Hikmet, *Kur'an Açısından Ekolojik Denge ve Avlanma*, Harran Üniv. İlahiyat Fakültesi Dergisi, yıl: 13, Sayı: 20, Temmuz-Aralık 2008, s. 198.

⁶¹ Âli İmran: 3/191.

⁶² Rahman: 55/7-9.

Bu hatırlatma, Rahman sûresinin ilk on ayetinde şu şekilde yer almaktadır:

“Rahman (çok merhametli olan Allah), Kur’an’ı öğretti. İnsanı yarattı. Ona (düşüncesini) açıklamayı öğretti. (Onun bir eseri olarak) güneş ve ay, bir hesaba göre (hareket etmekte)dir. Bitkiler ve ağaçlar, (Onun yasaları karşısında boyun büküp) secde ederler. Allah göğü yükseltti ve (evrene) mizanı (tabii dengeyi) koydu. Sakın mizanı (tabii dengeyi) bozmayın. Ölçüyü itina ile gözetin ve mizanı hasara uğratmayın. Allah, yeri canlılar için yaratmıştır.”

Kaynakça

Akdemir, Hikmet, *Kur’an Açısından Ekolojik Denge ve Avlanma*, Harran Üniv. İlahiyat Fakültesi Dergisi, yıl: 13, Sayı: 20, Temmuz-Aralık 2008.

Alûsî, Şihabuddin Mahmud, *Ruhu’l-Meânî fi Tefsîri’l-Kur’ani’l-Azîm ve’s-Seb’i’l-Mesanî*, Daru İhyai Turasi’l-Arabî, Beyrut (Tarihsiz).

Hicazî, Muhammed Mahmud, *Furkan Tefsiri*, (Ter: Mehmet Keskin), İlim Yayınları, İstanbul (Tarihsiz).

el-İsfehanî, Huseyn b. Muhammed, *el-Müfredat fi Garîbi’l-Kur’an*, (Tah. ve Dabt: Muhammed Halîl Aytanî), Daru’l-Ma’rife, Beyrut 1998.

Karaman, Hayrettin, vd., *Kur’an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, DİB Yayınları, Ankara 2007.

el-Kurtubî, Muhammed b. Ahmed, *el-Camiu li Ahkami’l-Kur’an*, Daru İhyai Turasi’l-Arabî, Beyrut 1966.

Mevdudî, Ebu’l-A’lâ, *Tefhîmü’l-Kur’an*, (Ter: Ahmed Asrar), Bengisu Yayınları, İstanbul 1997.

er-Razî, Fahreddin, *et-Tefsîru’l-Kebîr (Mefatihü’l-Gayb)*, Daru’l-Kütübi’l-İlmiyye, Tahran (Tarihsiz).

et-Taberî, Muhammed b. Cerîr, *Câmiu’l-Beyân an Te’vîli’ Âyi’l-Kur’ân*, Daru’l-Fikr, Beyrut H. 1405.

Tont, Sargun, “Ekoloji ve Çevre Sorunları”, *Bilim ve Teknik Dergisi*, Sayı: 326, Ocak, 1995.

Vehbi, Mehmed, *Büyük Kur’an Tefsiri (Hulasâtü’l-Beyan fi Tefsîri’l-Kur’an)*, Üçdal Neşriyat, İstanbul 1969.

Yavuz, Yusuf Şevki, “Kader” , *DİA.*, İstanbul, 2001.

Yazır, Muhammed Hamdi, *Hak Dini Kur’an Dili*, Azim Yayıncılık, İstanbul (Tarihsiz).

ez-Zemahşerî, Carullah Ebu'l-Kasım Mahmud b. Omer, *el-Keşşaf an Hakâiki Ğavâmidi't-Tenzîl ve Uyûni'l-Ekavîl fî Vucûhi't-Te'vîl*, el-Matbaatu'l-Amiretü's-Şerîfeh, Mısır Hicri 1307.

ez-Zeyyât, Ahmed Hasan ve Ark., *el-Mu'cemu'l-Vesit*, Çağrı Yay., (Tarihsiz, Yersiz).